**Eduskunnan lakivaliokunnalle**

**Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta (HE 183/2020 vp)**

*Taustaa*

Kyseessä on ehdotus, jonka tavoitteena on saattaa Suomen lainsäädäntö vastaamaan vaatimuksia, jotka rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2018/1673 asetetaan. Direktiivi pohjautuu suurelta osin aiempiin kansainvälisiin ja eurooppalaisiin asiakirjoihin, joihin Suomen rahanpesurikoslainsäädäntö puolestaan pitkälti pohjautuu, mistä syystä Suomen lainsäädäntö monilta osin jo täyttää direktiivin velvoitteet. Merkittävimmät muutostarpeet liittyvät siihen, että Suomessa rikosvastuu rahanpesusta koskee vain erittäin rajoitetusti henkilöä, joka on osallistunut siihen rikokseen, jolla omaisuus tai rikoshyöty on saatu (ns. itsepesu). Direktiivi edellyttää itsepesun rangaistavuuden laajentamista. Tarkasteltavana olevassa hallituksen esityksessä esitetäänkin rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen muuttamista siten, että itsepesun rangaistavuutta laajennettaisiin. Lisäksi esityksessä esitetään rikoslain 1 luvun 11 §:n täydentämistä määrittelemällä rikokset, joita pidetään rahanpesun esirikoksina tekopaikan laista riippumatta.

Lähtökohtaisesti pidän esitettyä itsepesun rangaistavuuden laajentamista perusteltuna ja kyseisen direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kannalta välttämättömänä. Pidän tarpeellisena ja perusteltuna myös esitettyä rikoslain 1 luvun 11 §:n muutosta, jolla määriteltäisiin rikokset, joita pidetään rahanpesun esirikoksina tekopaikan laista riippumatta.

*Lainsäädäntötekniikka*

Itsepesun kriminalisointi on mahdollista toteuttaa eri tavoin. Erotettavissa on ainakin kolme erilaista lainsäädäntöteknistä mallia.

1) Rahanpesu on ensinnäkin mahdollista säätää rangaistavaksi riippumatta siitä, kuka rahaa pesee. Tätä mallia noudattavassa lainsäädännössä ei oteta kantaa itsepesun rangaistavuuteen vaan rangaistavuuden rajat määrittyvät lainkonkurrenssia koskevien periaatteiden mukaan. Tällainen lainsäädäntömalli on käytössä esimerkiksi Ruotsissa. Tämän mallin puutteena on tarkasteltavana olevassa hallituksen esityksessä pidetty sitä, ettei säännöksessä nimenomaisesti todettaisi sitä lähtökohtaa, ettei esirikokseen osallista pääsääntöisesti tuomita rahanpesurikoksesta.

2) Toisena sääntelyvaihtoehtona on malli, jolle tarkasteltava esitys rakentuu. Esityksen mukaan itsepesun rangaistavuuden poissulkeva rajoitussäännös säilyisi lakiin kirjoitettuna pääsääntönä ja siitä poikkeuksena mainittaisiin ne rahanpesuteot, joita rajoitussäännös ei koskisi. Esitetty säännös, jossa itsepesun lähtökohtainen rankaisemattomuus on poikkeus rahanpesun rangaistavuudesta ja rangaistavat itsepesun muodot puolestaan poikkeus tästä poikkeuksesta, on lakitekniseltä muotoilultaan melko raskas eikä se siksi ole kovin helppolukuinen tai havainnolli-

nen. Tässäkin lainsäädäntömallissa esirikoksen ja rahanpesun suhdetta on arvioitava myös lainkonkurrenssin kannalta. Näin ollen rangaistavuuden rajat jäävät tässäkin mallissa viimekädessä oikeuskäytännössä tehtävien lainkonkurrenssiratkaisujen varaan.

3) Kolmantena mahdollisena vaihtoehtona olisi malli, jossa lähtökohtana olisi rahanpesun rangaistavuus tekijästä riippumatta ja poikkeukset tästä mainittaisiin rajoitussäännöksessä. Rangaistavuuden ulkopuolelle voitaisiin tässä mallissa rajata sellainen itsepesu, jossa on kyse vain omaisuuden hankkimisesta, hallussa pitämisestä tai tavanomaisesta käyttämisestä. Rajoitussäännös voisi näin ollen muistuttaa voimassa olevan rajoitussäännöksen 2 momenttia, joka koskee rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvia henkilöitä. Tältä pohjalta säännös olisi todennäköisesti muotoiltavissa nyt esitettyä säännöstä yksinkertaisemmaksi ja helppotajuisemmaksi. Tämän mallin valinta olisi kuitenkin vaatinut luopumista tarkasteltavana olevan lakiesityksen peruslähtökohdasta, jonka mukaan itsepesu on pääsääntöisesti esirikoksen myötärangaistu jälkiteko ja siksi rahanpesuna rangaistavaa vain poikkeustapauksissa.

Rangaistavuuden alan kannalta arvioiden mitä tahansa edellä mainituista malleista käyttämällä on mahdollista päästä tavoiteltuun lopputulokseen niin, että itsepesun rangaistavuus laajenee, mutta rangaistavuuden piiriin ei tule esirikokseen kiinteästi tai säännönmukaisesti liittyvä omaisuuden hankkiminen, hallussapito ja käyttö. Valittua lainsäädäntömallia olennaisempaa onkin siksi arvioida sitä, missä määrin esitetty säännös ja lakiesityksen perustelut ovat omiaan johtamaan tähän tavoiteltuun lopputulokseen.

*Itsepesun rangaistavuuden ala*

Direktiivin 3 artiklan 5 kohdan perusteella kyseisen artiklan 1 kohdan a ja b alakohdissa tarkoitetut teot tulee säätää rangaistaviksi rikoksiksi, kun niihin ovat syyllistyneet henkilöt, jotka toteuttivat sen rikollisen toiminnan, josta varat olivat peräisin tai osallistuivat siihen. Kyseinen velvoite kattaa varojen *muuntamisen* tai *siirtämisen* tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta, tarkoituksena salata tai peittää varojen laiton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistuvaa henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seuraamuksia (a alakohta) sekä varojen todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai niiden omistuksen *salaamisen* tai *peittelyn* tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta (b alakohta). Itsepesua koskevan kriminalisointivelvoitteen ulkopuolelle jää sen sijaan varojen *hankkiminen*, *hallussa pitäminen* tai *käyttö* tietoisena siitä, että varat on saatu rikollisesta toiminnasta.

Tarkasteltavana olevan lakiehdotuksen mukaan itsepesun rangaistavuuden määrittävä säännös muotoiltaisiin seuraavasti:

> ”Tässä luvussa tarkoitetusta rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Henkilö, joka syyllistyy 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen toista rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset tai 2 kohdassa tarkoitettuun peittämiseen tai häivyttämiseen tai mainitun teon yritykseen, voidaan kuitenkin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta tai mainitun rikoksen yrityksestä.”

Itsepesun rangaistavuus kattaisi siis *muuntamisen*, *siirtämisen*, *peittämisen* ja *häivyttämisen*. Omaisuuden *vastaanottaminen*, *käyttäminen*, *luovuttaminen*, *välittäminen* tai *hallussa pitäminen* eivät sen sijaan kuuluisi rangaistavan itsepesun piiriin.

Vastaanottamisen, hallussa pitämisen ja käytön rajaaminen itsepesun rangaistavuuden ulkopuolelle on perusteltavissa ja tältä osin esitetty säännös vastaa hyvin direktiivin linjauksia. Sen sijaan luovuttamisen ja välittämisen rajaaminen itsepesua koskevan rangaistusvastuun ulkopuolelle on hankalampi kysymys. Näille tekomuodoille ei ole vastinetta direktiivissä, mutta omaisuuden luovuttamisen ja välittämisen voitaneen käytännössä usein katsoa olevan lähellä omaisuuden muuntamista ja siirtämistä, joiden direktiivin mukaan tulee – rangaistavuuden muiden edellytysten täyttyessä – kuulua rangaistavan itsepesun piiriin. On esimerkiksi vaikea sanoa, miten hallituksen esityksen sivulla 35 rahanpesun tavanomaiseksi muodoksi mainittu rikoshyödyn siirtäminen perheenjäsenille tai tuttavapiirille taikka sivulla 44 mainitut omaisuuden siirtäminen vastikkeetta toisen nimiin ja rahan siirtäminen vastikkeetta tuttavan pankkitilille poikkeaa luovuttamisesta ja välittämisestä. Näin ollen sääntelymalli, jossa muuntaminen ja siirtäminen kuuluvat rangaistavan itsepesun alaan, mutta luovuttaminen ja välittäminen eivät kuulu, voi johtaa vaikeisiin tulkinta- ja rajanvetokysymyksiin. Luovuttamisen ja välittämisen kategorinen rajaaminen itsepesurangaistusvastuun ulkopuolelle vaikuttaa myös lainuudistuksen tavoitteiden kannalta tarpeettomalta, sillä vaikka nämä tekomuodot lähtökohtaisesti tulisivat rangaistusvastuun piiriin, rajaisivat vastuun alaa kuitenkin vaatimus siitä, että myös muiden rahanpesun elementtien tulee tapauksessa täyttyä sekä lainkonkurrenssiarviointi. Johdonmukaisuussyistä olisikin siksi perusteltua, että itsepesun rangaistavuus, rangaistavuuden muiden edellytysten täyttyessä, kattaisi myös luovuttamisen ja välittämisen.

Lakiesityksen perusteluja on työryhmän mietinnöstä OMML 2019:3 saadun lausuntopalautteen perusteella tarkennettu ja laajennettu. Esimerkiksi lainkonkurrenssiin liittyviä lausumia on lausuntopalautteen perusteella selkiytetty ja täsmennetty ja eräitä erityisen ongelmallisia lausumia ja esimerkkejä poistettu. Nähdäkseni hallituksen esitys vastaakin tältä osin paremmin direktiivin ja esitetyn lainmuutoksen tavoitteita kuin työryhmämietintö.

Rovaniemellä 5.11.2020

Minna Kimpimäki
Professori, rikosoikeus
Lapin yliopisto